

## Cần coi trọng nghiên cứu lý luận

TẠ HÀ LINH

Nghiên cứu xã hội học của Trung Quốc ngày nay có rất nhiều thành quả to lớn, vị trí của khoa học xã hội học đã nhanh chóng được nâng cao, đồng thời tiếng tăm của nó cũng ngày một tăng lên. Xã hội học Trung Quốc có tương lai rộng lớn, ở đây có hai ý nghĩa: *một là*, con người ngày càng coi trọng xã hội học hơn, *hai là* bản thân xã hội học đang có rất nhiều lĩnh vực còn bỏ trống cần phải khai phá.

Do coi trọng nghiên cứu thực chứng nên về mặt lý luận, xã hội học Trung Quốc đã có rất nhiều cái mới được xây dựng dựa vào những tài liệu thực chứng. Tuy nhiên, tình trạng chung là việc nghiên cứu lý luận còn yếu, đặc biệt là những vấn đề cơ bản vẫn có những mâu thuẫn xung đột lớn. Học sinh sau khi học xong xã hội học vẫn không hiểu được xã hội Trung Quốc, không thể lý giải được một cách chính xác về xã hội Trung Quốc. Ngày nay, Trung Quốc cần phải nhấn mạnh việc nghiên cứu lý luận dựa vào thực tiễn. Không có lý luận thì số liệu sẽ vô nghĩa, hoặc chúng ta không thể lĩnh hội được ý nghĩa cũng như giá trị của nó. Thí dụ, hiện nay ở Trung Quốc có rất nhiều đề tài thực tiễn là cải cách thể chế kinh tế. Các đề tài này chẳng những các nhà kinh tế phải làm, mà các nhà xã hội học cũng phải tham gia vào. Phương án của cuộc cải cách thể chế kinh tế nhất định phải dựa vào sản xuất và tái sản xuất để làm cơ sở xây dựng. Ví dụ, khi xã hội Trung Quốc đã chuyển sang nền kinh tế thị trường rồi mới xây dựng một phương án cải cách thể chế kinh tế là điều không thể thực hiện được. Việc chúng ta có được rất nhiều số liệu (có thể là còn không đủ để hoàn chỉnh, không đủ để hệ thống nhưng đã đủ để phát hiện vấn đề) nhưng chưa được lý giải chính xác hoặc chưa rõ ràng sẽ rất khó khăn cho việc nghiên cứu. Các nhà kinh tế đã bắt đầu chú ý đến cái đó, các nhà xã hội học nếu không cố gắng thì những việc mà xã hội học phải làm sẽ bị các nhà kinh tế giành trước mất!

Trước mắt, lý luận xã hội học cấp bách nhất là nghiên cứu về cơ cấu xã hội Trung Quốc. Vậy cơ cấu xã hội Trung Quốc hiện nay là gì? Cơ cấu này ra đời như thế nào trong sự tác động lẫn nhau trong đời sống hàng ngày của con người. Giải thích chủ đề này chúng ta cần phải xuất phát từ thực tế xã hội Trung Quốc, cần nhìn thẳng vào sự thật mà hàng ngày chúng ta đã chứng kiến. Trung Quốc hóa hoặc bản thể hóa xã hội học phải chăng là lấy lý luận phương Tây vận dụng vào xã hội Trung Quốc, chỉ sửa đổi một vài tiêu chuẩn mà thôi. Về bản chất chỉ sửa đổi tiêu chuẩn, còn lý luận thì vẫn miêu tả hoặc giải thích lý luận của xã hội phương Tây. Ý nghĩa bản

chất của Trung Quốc hóa xã hội học là xuất phát từ thực tế xã hội Trung Quốc, đưa ra những lý luận có thể miêu tả để giải thích xã hội Trung Quốc một cách hợp lý. Thí dụ như, thông thường lấy mối quan hệ kinh tế quyết định các mối quan hệ xã hội khác, điều này được coi như một định lý, cho dù định lý này phải sử dụng một cách phù hợp để phân tích xã hội Trung Quốc ngày nay. Trong cách nói này kỳ thực đã ngầm chứa một giả thiết. Mối quan hệ mà chúng ta bàn tới là mối quan hệ lý tính. Ý nghĩa từ sự giải thích này còn có thể trở thành xu hướng chủ yếu của mối quan hệ giữa con người với con người trong xã hội Trung Quốc là mối quan hệ lý tính. Lấy cách nói của tác giả trong bài "*Xã hội Trung Quốc là xã hội luân lý*" (xem "*Nghiên cứu xã hội học*" số 6/1999) thì đó là "*quan hệ gián tiếp*", "*quan hệ có trung gian*". Nếu xu hướng chủ yếu của mối quan hệ giữa con người với con người trong xã hội Trung Quốc là quan hệ luân lý (còn gọi là "*quan hệ gián tiếp*", "*quan hệ có trung gian*") lấy lý luận được xây dựng trên cơ sở của giả thiết về quan hệ lý tính thì sẽ dẫn đến những kết luận không thỏa đáng, sẽ phát sinh những hậu quả không tốt trong thực tiễn. Ví dụ khái niệm giai cấp và bình đẳng nên có sự phân biệt khác nhau. Xã hội Trung Quốc tuy tồn tại giai cấp, nhưng mối quan hệ giai cấp không có căn cứ và vị trí chủ đạo trong xã hội, tính chủ đạo là đẳng cấp. Nghiên cứu phân tầng xã hội, cấp bậc và sự đãi ngộ tương ứng trở thành một trong những tiêu chuẩn chính. Nhưng, cho tới nay thiếu lý luận dựa vào tài liệu thực chứng để phân tích. Những nghiên cứu về vấn đề này không đầy đủ, giá trị cơ bản của xã hội học Trung Quốc là không hoàn chỉnh. Cần phải đẩy mạnh nghiên cứu và sớm đưa những thành quả nghiên cứu vào sách giáo khoa.

Còn một vấn đề quan trọng nữa là vấn đề phương pháp luận nghiên cứu xã hội học. Các khái niệm của xã hội học phương Tây, có thể khó dùng vào việc miêu tả và giải thích những hiện tượng trong xã hội Trung Quốc. Thể tồn tại của nghiên cứu xã hội học can dự rõ ràng vào việc xây dựng "*cơ cấu*", giống như những khái niệm "*hết thấy mọi người*" "*mọi quyền*" đều không phải là khái niệm vật lý mà là "khái niệm xã hội". Sự giao tiếp qua lại giữa con người với nhau thông qua việc lĩnh hội về ý thức chủ thể khi quan hệ tạo thành cơ cấu xã hội đây là một quá trình phức tạp. Tuy là "*xây dựng cơ cấu*" nhưng ngược lại không phải là tùy tiện xây dựng cũng như không thể tùy tiện "giải thể cơ cấu" hoặc phân giải theo ý muốn. Có lý luận đối với xã hội Mỹ là chân thực, đến xã hội Trung Quốc thì có thể sẽ lại không chân thực hoặc không hoàn toàn chân thực. Rõ ràng là, phải để cho những đề xuất về khoa học xã hội học thật sự phù hợp lý luận thực tế của xã hội Trung Quốc.

Nguồn: Tạp chí "*Nghiên cứu Xã hội học*". Số 2.1999 - Tiếng Trung

Người dịch: NGUYỄN AN TÂM